

Kopi fra DBC Webarkiv

Kopi af:

Martin Kryhl Jensen : Hans Hedtoft og den
amerikanske forbindelse

Dette materiale er lagret i henhold til aftale mellem DBC og udgiveren.

www.dbc.dk

e-mail: dbc@dbc.dk

HANS HEDTOFT OG DEN AMERIKAN- SKE FOR- BINDELSE

Af Martin Kryhl Jensen

Nære kontakter mellem fremtrædende danske politikere og repræsentanter for den amerikanske regering i Danmark var ikke et særsyn i den første efterkrigstid. F.eks. havde Hans Hedtoft en række dybt fortrolige samtaler vedr. både udenrigs- og indenrigspolitiske spørgsmål med den amerikanske ambassadør i årene 1946-47.

De dansk-amerikanske relationer i den tidlige efterkrigstid har gennem de senere år været genstand for stigende interesse. Senest har Peer H. Hansen i sin ph.d.-afhandling "Da Yankee'erne kom til Danmark" vist, at både efterretningsofficerer, modstandsfolk og politikere, heriblandt H. C. Hansen (S), i årene efter krigen havde nære kontakter til den amerikanske efterretningstjeneste i Danmark. H.C. Hansen var imidlertid ikke den eneste fremtrædende oppositionspolitiker, der i 1946-1947 førte fortrolige samtaler med amerikanerne. Det gjorde den socialdemokratiske partiformand Hans Hedtoft (S) nemlig også i et forsøg på at afklare Danmarks sikkerhedspolitiske situation.

Grønlandsspørgsmålet

I april 1941 havde den danske ambassadør i Washington Henrik Kauffmann på eget initiativ indgået en aftale med den amerikanske regering om forsvaret af Grønland. Aftalen, kendt som 1941-overenskomsten, indgik Kauffmann og uden om regeringen i København, og han blev, allerede inden krigen endte, gjort opmærksom på, at amerikanerne ønskede at bibeholde baserne også efter krigens afslutning.¹ I maj 1945 blev aftalen sanktioneret af folketinget, der i lyset af krigens udvikling ikke havde andet valg, selvom Kauffmanns handlemåde langt fra var velset i alle kredse.²

Set fra dansk side var det amerikanske ønske om baser potentielt problematisk i forhold til den sovjetiske tilstedeværelse på Bornholm. For hvis amerikanerne ønskede at beholde baserne i Grønland, kunne man frygte, at russerne ville kræve baser på Bornholm.³ Det var en delikat situation, der imidlertid løste sig selv, da russerne forlod Bornholm i april 1946 uden at stille krav om baser.

Det gav regeringen mulighed for at rejse Grønlandsspørgsmålet overfor amerikanerne. I november 1946 rettede regeringen således henvendelse til amerikanerne og lod forstå, at

man nu ønskede forhandlinger med henblik på at ophæve 1941-overenskomsten. Amerikernes interesse i de strategisk vigtige baser i Grønland var imidlertid usvækket, og pga. 1941-overenskomstens paragraf 10 stod amerikanerne stærkt. Artiklen slog nemlig fast, at *“Nærværende Overenskomst skal forblive i Kraft, indtil der er Enighed om, at de nuværende Farer mod det amerikanske Kontinents Fred og Sikkerhed er ophørt.”*⁴ Dermed havde USA reelt vetoret i spørgsmålet om at åbne en forhandling om aftalens ophævelse.

Det indenrigspolitiske spil

Selv om det efterhånden stod klart, at amerikanerne ønskede at bibeholde baserne i Grønland, voksede presset på regeringen i Danmark for at tage initiativer til at få ophævet 1941-overenskomsten. Sagen blev således diskuteret både i Udenrigspolitisk Nævn den 4. oktober 1946 og ved en forespørgselsdebat i folketinget den 24. oktober. Det var især DKP, der øjnede en mulighed for at slå politisk mønt på sagen. Hvis det lykkedes at sætte spørgsmålstegn ved Danmarks suverænitet kunne man udstille regeringen som svag og som værende i lommen på amerikanerne.

Under indtryk af det stigende pres måtte udenrigsminister Gustav Rasmussen (UP) den 30. oktober 1946 meddele, at regeringen nu anså forudsætningerne for en forhandling om 1941-overenskomstens ophævelse for at være til stede. Anmodningen blev formelt fremsat i et memorandum den 16. november.⁵

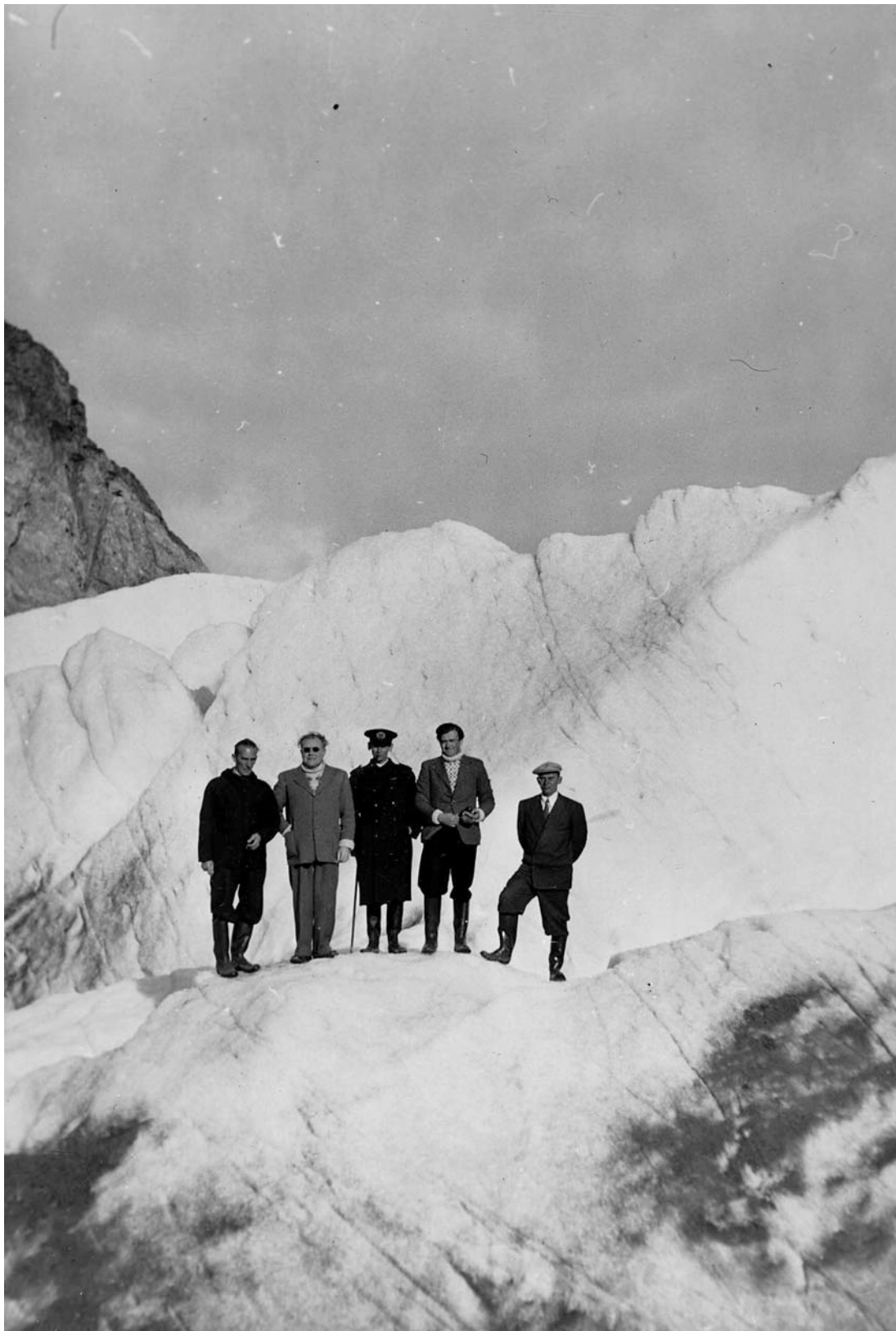
Da Gustav Rasmussen i december s.å. var i Washington D.C., indkaldte den amerikanske udenrigsminister James F. Byrnes ham til et møde. Byrnes understregede på mødet USA's fortsatte store sikkerhedspolitiske interesse i Grønland og foreslog bl.a., at USA simpelt hen købte Grønland af Danmark. Gustav Rasmussen blev stærkt chokeret over det amerikanske forslag, og efter at være kommet tilbage til Danmark måtte han den 24. januar 1947 i al hemmelighed orientere repræsentanter for de fire gamle partier – Socialdemokratiet, Venstre, Det Konservative Folkeparti og

Det Radikale Venstre – om udviklingen i sagen.⁷

Den amerikanske position

Ved flere lejligheder i foråret og sommeren 1946 havde den amerikanske ambassadør Josiah Marvel gjort det klart overfor både Kauffmann og Gustav Rasmussen, at man fra amerikansk side ikke var indstillet på at starte forhandlinger om 1941-overenskomsten. I lyset af det danske initiativ fik ambassadør Marvel den 24. december 1946 derfor den besked fra State Department i Washington, at han under ingen omstændigheder skulle indlede selvstændige forhandlinger med Gustav Rasmussen om Grønlandsspørgsmålet. Hvis Gustav Rasmussen henvendte sig, skulle Marvel glide af og undgå enhver form for realitetsforhandlinger. Marvel fik desuden anvisninger til, hvordan han kunne afvise specifikke danske argumenter. F.eks. i det tilfælde at man fra dansk side fremførte et argument om, at fraværet af forhandlinger om ophævelsen af 1941-overenskomsten risikerede at få russerne til at søge egne fremskudte baser. Skulle den situation opstå, fik Marvel tilladelse til i al fortrolighed at orientere Gustav Rasmussen om, at russerne allerede i 1944 overfor den amerikanske regering havde fremsat ønske om baser på Spitzbergen. Amerikanerne ville altså ikke acceptere argumentet om, at manglende forhandlingerne risikerede at føre til russiske krav om baser – et sådant krav havde nemlig været en realitet i over to år. Med andre ord var amerikanerne indstillet på at se tiden an i håbet om, at sagen døde hen.⁸

Efter Hans Hedtoft var blevet statsminister i 1947 fik han lejlighed til at besøge Grønland, som ved begyndelsen af Den kolde Krig blev en vigtig brik i USAs og Vesteuropas sikkerhedspolitik. I 1948 rejste Hedtoft til Grønland. Her ses han på en udflugt til indlandsisen som nr. 2 i rækken. (Foto: Arbejdermuseet & ABA)

Hedtoft i aktion

Der skulle dog kun gå tre dage, inden der kom et initiativ fra dansk side. Det var imidlertid ikke fra regeringen, men fra oppositionens leder, Socialdemokratiets formand Hans Hedtoft. Hedtoft henvendte sig selv til ambassadøren for at diskutere Grønlandsspørgsmålet.⁹ Hedtofts ærinde var at luften en konkret løsning: Hvis USA anerkendte dansk suverænitæt over Grønland, ville USA få lov at beholde sine baser i Grønland i 50 år, hvis USA samtidig forpligtigede sig til fortsat at have tropper udstationeret i Tyskland.¹⁰ Hedtoft erklærede, at han og Socialdemokratiet ville støtte en sådan løsning. Han tilføjede, at han frygtede, at hvis Gustav Rasmussen forelagde Grønlandsspørgsmålet i Udenrigspolitisk Nævn, så ville kommunisterne efterfølgende videregive alle informationer til Kreml og derefter offentliggøre dem for at umuliggøre enhver dansk-amerikansk aftale om Grønland.¹¹ Derfor måtte sagen behandles diskret, og kunne således ikke bringes op i Udenrigspolitisk Nævn, hvor DKP havde sæde indtil valget i november 1947.

Hedtofts henvendelse tjente flere formål. Som det fremgår, var Hedtoft stærkt optaget af at binde amerikanerne til et fortsat engagement i Tyskland og dermed i Europa generelt. Ved at kæde spørgsmålet om de amerikanske baser sammen med fortsat amerikansk tilstedeværelse i Tyskland forsøgte Hedtoft således tilsyneladende at sikre (syd)Danmarks sikkerhed ved at give indrømmelser i Grønland. Det var taktisk set en smart sammenkobling, idet Hedtoft sandsynligvis havde indset, at amerikanerne under alle omstændigheder ikke ville forlade Grønland. Derfor kunne man lige så godt få noget ud af situationen.¹²

Bag Hedtofts aktion kan der spores en klar parallel til de bestræbelser, som H.C. Hansen ligeledes i efteråret 1946 udfoldede over for amerikanerne. Han forsøgte ligesom Hedtoft at opnå vished for, hvorvidt det amerikanske engagement i Europa var af varig karakter.¹³ Kontakternes tidsmæssige sammenfald indikerer, at Hedtofts og H.C. Hansens handlinger var udtryk for en koordineret socialdemokra-

tisk indsats. Fra socialdemokratisk side forsøgte man således at skabe klarhed om fortsat amerikansk militær tilstedeværelse i Europa og samtidig aktivt at opretholde denne tilstedeværelse ved at inddrage Grønlandsspørgsmålet.

Ud over spørgsmålet om den amerikanske tilstedeværelse i Europa nærede Hedtoft som nævnt en velbegrunnet mistanke om, at DKP ikke alene ville informere Moskva om forhandlingerne om Grønlandsspørgsmålet, [hvis de blev orienteret,] men at de efterfølgende ville søge at udnytte sagen politisk ved at modarbejde en aftale om amerikanske baser i Grønland. Emnet var altså politisk sprængfarligt, og offentlig diskussion ville næppe øge muligheden for at finde en løsning, der både tilfredsstillede danske og amerikanske ønsker.

Sandsynligvis har det socialdemokratiske valgnerlag i efteråret 1945 ligget i baghovedet på Hedtoft, der naturligvis havde en klar interesse i at spille DKP et potentielt stærkt politiske kort af hånde. Desuden fik Hedtoft tydeliggjort over for amerikanerne, at en socialdemokratisk regering ville være mindst lige så pro-atlantisk indstillet som en borgerlig, også selv om det måske til tider var svært at registrere i den offentlige debat pga. den nødvendige positionering i forhold til DKP og det Radikale Venstre. Amerikanerne tvivlede dog næppe på Socialdemokratiets positive grundholdning.¹⁴

Hedtofts standpunkt

Ifølge Poul Villaume overdrev både Knud Kristensen (V) og især Hans Hedtoft som statsministre flere gange deres respektive pro-vestlige holdning i samtaler med amerikanerne. Når denne pro-vestlige holdning ikke manifesterede sig i den offentlige debat, blev det forklaret med hensynet til neutralistiske kredse i den danske offentlighed og i de andre nordiske lande.¹⁵

Hedtofts og H.C. Hansen samtidige sonderinger i forhold til amerikanerne¹⁶ kunne imidlertid indikere, at de positive tilkendegivelser overfor USA ikke udelukkende var ren

staffage, men måske også dækkede over en ægte interesse i at binde amerikanerne til et fortsat engagement i Europa. Ganske vist er der ingen tvivl om, at Socialdemokratiet ønskede brobygningspolitik og om nødvendigt en regional nordisk militæralliance. En umiddelbar tilslutning til vestmagterne ønskede Socialdemokratiet ikke, hvilket forhandlingerne om et skandinavisk forsvarsforbund i 1948/49 tydeligt viste.¹⁷ Både Hedtoft og H.C. Hansen var imidlertid rundet af den socialdemokratiske antikommunisme og nærede derfor ingen illusioner om hverken DKP's eller Sovjets politik.¹⁸ Derfor kan det ikke undre, at de på et tidligt tidspunkt indså, at amerikansk militær tilstedeværelse i Europa under en eller anden form ville være nødvendig for at forebygge sovjetisk pres eller direkte aggression. Allerede i april 1946 havde Hedtoft således overfor den britiske laborattaché givet udtryk for sin store bekymring vedrørende den ekspansive sovjetiske udenrigspolitik og det faktum, at Danmark lå hen som et militært tomrum mellem øst og vest.¹⁹ Både i tale om på skrift var Hedtoft da også gået stærkt i rette med DKP og dets herrer i Moskva. Heller ikke i samtaler med den sovjetiske gesandt Plakhin havde Hedtoft lagt skjul på sine synspunkter og sin grundlæggende antikommunistiske indstilling.²⁰

Hedtoft havde sandsynligvis ikke orienteret hverken udenrigsministeren eller statsministeren om sin henvendelse til Marvel. Det fremgår nemlig, at Hedtoft intet kendskab havde til regeringens forudgående initiativer i sagen. Hedtoft handlede derfor efter alt at dømme på egen hånd, da han forelagde Marvel sin konkrete løsningsmodel ang. Grønlandsproblemet. Det næste officielle danske initiativ tyder heller ikke på, at Hedtoft efter mødet informerede regeringen om sine sonderinger. I hvert fald lader det sig ikke spore i det efterfølgende danske memorandum af 28. april 1947, som Gustav Rasmussen sendte til Kauffmann, så det kunne tjene som retningsgivende for de fremtidige forhandlinger. Det indeholdt nemlig ingen udstrakte hånd fra dansk side. Tværtimod meddelte man, at man stadig ønskede at

åbne forhandlinger om ophævelse af 1941-overenskomsten, så Danmark kunne overtage alle militære forpligtigelser i Grønland.²¹

Kontakt via Kauffmann

I en indberetning den 6. juni 1947 ridsede ambassadør Marvel over for udenrigsminister Byrnes status op i sagen om Grønlandsspørgsmålet. Marvel mindede om, at udenrigsminister Gustav Rasmussen var fagdiplomat og ikke politiker, og at han derfor ikke var "*bekendt med den måde hvorpå den politiske proces i det danske parlament foregår.*"²² Pga. Gustav Rasmussen manglende politiske tæft og taktiske forståelse anbefalede Marvel derfor, at man i videst muligt omfang gik via Henrik Kauffmann, fordi "*det ifølge min opfattelse er sådan, at ambassadør Kauffmann's synspunkter ang. det dansk-amerikanske forhold tillægges stor vægt og vil blive fulgt af udenrigsministeren.*"²³

Marvel havde uden tvivl set rigtigt. Kauffmann var en nøglefigur, fordi han, som DUPI beskriver det, var en central figur i både den danske og den amerikanske politikformulering.²⁴ Set fra amerikansk side var det alt andet lige også nemmere at forhandle med den pro-amerikanske og selvstændige Kauffmann, der turde tage egne initiativer, i stedet for den forsigtige og konfliktsky udenrigsminister i København. Marvel understregede som et yderligere argument i sin indberetning, at Kauffmann desuden havde "*betragtelig indflydelse på Hans Hedtoft.*"²⁵

Hedtofts synspunkter fra mødet den 27. december 1946 var i øvrigt stadig gældende, meddelte Marvel, så muligheden for at sikre de amerikanske baser i Grønland var i høj grad stadig til stede. Marvel mente i øvrigt, at statsminister Knud Kristensens holdning var meget lig Hedtofts, men at statsministeren var meget vag i sine udsagn om spørgsmålet. Da statsministeren i maj 1947 havde drøftet spørgsmålet med ambassadøren, havde han da også været mere optaget af at diskutere Sydslesvig end amerikanske baser.²⁶ Marvel sluttede telegrammet af med endnu engang at

understrege vigtigheden af, at man inddrog Kauffmann, og måden hvorpå det bedst lod sig gøre i forsøget på at fremme den amerikanske politik.²⁷

At Kauffmann vitterligt agerede selvstændigt illustreres i øvrigt af et telegram fra State Department til Marvel den 25. april 1947, altså 3 dage før udenrigsminister Gustav Rasmussen sendte Kauffmann det ovennævnte memorandum med retningslinjer for fremtidige forhandlinger. For det første tilkendegav Kauffmann overfor Byrnes, at Gustav Rasmussen fuldt ud forstod, at samtalerne i Washington i december 1946 mellem Byrnes og Rasmussen ikke skulle forstås som repræsenterende noget formelt forslag fra amerikansk side. Desuden understregede Kauffmann, at Gustav Rasmussens offentlige udtalelser om Grønlandsspørgsmålet kun var at betragte som en måde at pacificere de kritiske røster i Danmark på, ikke som udtryk for den reelle danske politik. Byrnes understregede dog selv i telegrammet til ambassadør Marvel, at han tvivlede på, om Kauffmanns synspunkter i denne sag havde rygdækning i København.²⁸ Den konfliktsky Gustav Rasmusen, der var opfostret i den P. Munch'ske ånd, var næppe heller så imødekommende i forhold til Grønlandsspørgsmålet, som Kauffmann lod antyde.²⁹

Bekymringen i København om, hvorvidt man kunne stole på, at Kauffmann helt loyalt repræsenterede den danske regerings politik kunne således nok være velbegrundet. Blot var det ikke DKP's dagsorden i folketings salen den 21. maj 1947 der, som DUPI beskriver det, betød, at initiativet alligevel endte hos Kauffmann.³⁰ Han havde selv taget teten og ageret på egen hånd.

I det memorandum, som Kauffmann modtog den 28. april, blev det fastslået, at man fra dansk side stadig ønskede 1941-overenskomsten ophævet, sådan at Danmark selv kunne overtage det militære ansvar for Grønlands sikkerhed. Kauffmanns samtale med Byrnes havde jo imidlertid givet indtryk af det stik modsatte, nemlig at man fra dansk side ikke ønskede forhandlinger om Grønland, og at

udenrigsministerens udmeldinger kun var fremsat for syns skyld. Disse modstridende meldinger fik dog tilsyneladende ikke den store betydning, for i maj 1947 udarbejdede Kauffmann sammen med Hugh Cumming fra State Department en notetekst, som den danske regering kunne oversende til den amerikanske, og hvori der (endnu) en gang formelt blev udtrykt ønske om at starte forhandlinger om 1941-overenskomstens ophævelse. Noten havde dog primært et indenrigspolitisk sigte, idet den var tiltænkt som en måde at pacificere DKP på, hvilket da også lykkedes.³¹ Realitetsforhandlinger var der nemlig stadig ikke udsigt til. Situationen illustrerer imidlertid glimrende, hvor stor frihed og betydning for den danske politikformulering Kauffmann havde i forhold til udenrigsministeren i København.³²

Ny henvendelse fra Hedtoft

Den 19. september 1947 henvendte Hedtoft sig igen til Marvel for i en fortrolig samtale at drøfte forskellige spørgsmål. Denne gang drejede Hedtofts henvendelse sig først og fremmest om, hvordan man skulle tackle spørgsmålet om Grønland set i forhold til DKP i en kommende valgkamp. Hedtoft var i øvrigt sikker på, at et valg var nært forestående, og at det ville resultere i en socialdemokratisk regering.³³ Problemet vedrørende DKP's politiske udnyttelse af Grønlandsspørgsmålet havde Hedtoft, som ovenfor vist, allerede bragt på banen i sin samtale med Marvel i december 1946. Hedtoft slog atter fast, at han og Socialdemokratiet var indstillet på at lave en aftale, der sikrede amerikanerne baser i Grønland, så længe amerikanerne forpligtigede sig til at op-

Statsminister Hans Hedtoft ved afrejsen til Grønland d.21.juli 1948. (Foto: Arbejdermuseet & ABA, Fotograf: Betting)

retholde sin militære tilstedeværelse i Europa. Af hensyn til den indenrigspolitiske situation "kunne det dog ikke siges under valgkampen"³⁴ understregede Hedtoft. Igen søgte han altså at berolige amerikanerne med, at de ikke skulle bekymre sig om hans offentlige udtalelser vedr. Grønlandsspørgsmålet, fordi de var "tilpasset" den indenrigspolitiske situation.

For mest effektivt at frarøve DKP muligheden for at bruge Grønlandskortet forklarede Hedtoft, at hans strategi i valgkampen ville være at slå på det faktum, at USA allerede havde anerkendt dansk suverænitæt over Grønland. Retorisk ville Hedtoft derefter kunne spørge kommunisterne, der i denne periode kørte kampagne mod de øgede militæruddgifter, om man fra kommunistisk side var parat til at yde flere penge til militæret, således at Danmark selv kunne varetage forsvaret af Grønland. I den forbindelse bad Hedtoft ambassadør Marvel om at forsyne sig med amerikanske argumenter og synspunkter om sagen, der kunne bruges i kampagnen mod kommunisterne.

Marvel anbefalede i sin indberetning kraftigt over for udenrigsminister Byrnes, at man imødekom Hedtofts anmodning, fordi man burde udnytte muligheden "for at præsentere danskerne for amerikanske synspunkter."³⁵ Ikke alene orienterede Hedtoft altså amerikanerne om sine planer, han bad også om deres aktive medvirken til at imødegå forventede kommunistiske angreb.

Interessant i forhold til den indenrigspolitiske situation var det også, at Hedtoft lod Marvel forstå, at han agtede at beholde Gustav Rasmussen som udenrigsminister i sin kommende regering "hvis Gustav Rasmussen redegør for Sydslesvig-problematikken i overensstemmelse med de socialdemokratiske synspunkter."³⁶ Samtidig lod Hedtoft forstå, at han også ville bibeholde Kauffmann som dansk ambassadør i Washington.³⁷ Der ville altså ikke blive ændret på den hidtidige status. Da det var kendt, at Kauffmann ikke alene var pro-amerikansk, men også havde stor indflydelse på Gustav Rasmussens beslutninger vedr. dansk-amerikanske spørgsmål, kunne

Hedtoft altså berolige amerikanerne med, at man heller ikke efter et regeringsskifte fra dansk side ville presse på for en hurtig løsning på Grønlandsspørgsmålet.

Frem mod Atlantpagtmedlemskab

Efter at Hans Hedtoft i november 1947 selv blev statsminister, fortsatte forhandlingerne om en løsning af Grønlandsspørgsmålet da også efter stort set samme formel, som mens Knud Kristensen var statsminister. Dvs. opretholdelse af status quo og uden de store initiativer fra nogen af siderne. Amerikanerne kendte jo også udmærket Hedtofts synspunkter fra hans mange samtaler med Marvel. Hedtoft foreslog endda selv, at man tog sig ekstra god tid og behandlede de forholdsvist ukontroversielle emner med relation til Grønlandsspørgsmålet først. Det kunne f.eks. være tekniske ting som vejstationer og aftaler om navigation.³⁸ På den måde kunne hovedspørgsmålet om baserne udskydes, til den indenrigspolitiske situation blev mere gunstig. Nogen egentlig løsning på det delikate problem om baserne kom der da heller ikke, før det med Danmarks medlemskab af Atlantpagten i 1949 blev flyttet over i en multilateral kontekst, således at der i 1951 kunne indgås en ny aftale.³⁹

Den nødvendige kontakt

Konfidentiel kontakt mellem oppositionsmedlemmer og den amerikanske regerings repræsentanter i Danmark i årene 1946-47 var som vist ikke forbeholdt H.C. Hansen. Den fortrolige karakter af sådanne kontakter var imidlertid ikke ensbetydende med, at sådanne kontakter var odiøse endsige ulovlige. De var som regel affødt af en følelse af realpolitisk nødvendighed hos begge parter. Det må erindres, at i forhold til udenrigs- og sikkerhedspolitikken befandt Danmark sig på dette tidspunkt i en uafklaret situation. Den traditionelle neutralitetspolitik var umuliggjort af erfaringerne fra besættelsen og håbet om, at FN kunne age-

re som garant for international stabilitet, svandt i takt med, at konfrontationen mellem øst og vest skærpedes. Med dette in mente bør det ikke undre, at danske politikere søgte at afklare hvilke muligheder, man havde for at sikre Danmarks sikkerhed og frihed.

Noter

1. Bo Lidegaard "I Kongens Navn", Kbh. 2005, s. 387
2. DUPI "Grønland under den kolde krig", Kbh. 1997, s. 50f; Poul Villaume og Thorsten Borring Olesen "Dansk Udenrigspolitik Historie", bind 5, Kbh. 2006, s. 51ff
3. DUPI "Grønland under den kolde krig", s. 72f
4. Poul Villaume og Thorsten Borring Olesen "Dansk Udenrigspolitik Historie", bind 5, s. 52
5. DUPI "Grønland under den kolde krig", s. 74ff
6. Socialdemokratiet, Venstre, Konservative Folkeparti og Det Radikale Venstre
7. Telegram no. 924, SecState to American Legation Copenhagen, 24/12 1946, Top Secret General Records, box 1, RG 84, NARA; Poul Villaume og Thorsten Borring Olesen "Dansk Udenrigspolitik Historie", bind 5, s. 52f; DUPI "Grønland under den kolde krig", s. 76ff; Når de fire gamle partier blev orienteret uden om Udenrigspolitisk Nævn skyldtes det sandsynligvis, at man ville undgå at DKP blev orienteret.
8. Telegram no. 924, SecState to American Legation Copenhagen, 24/12 1946, Top Secret General Records, box 1, RG 84, NARA. Dette argument anføres også i DUPI-udredningen om Grønland under den kolde krig, om end i en lidt anden variant. Gustav Rasmussen havde nemlig over for Byrnes brugt det argument, at amerikanske krav om baser i Grønland kunne gøre det sværere for Norge at afvise russiske ønsker om baser på Svalbard. Byrnes vendte derefter argumentet på hovedet ved at sige, at hvis russerne blev orienteret om den amerikanske interesse i Grønland via DKP's tilstedeværelse i Udenrigspolitisk Nævn, ville russernes interesse for Svalbard blive endnu større. Det vides ikke, om det var dette argument der fik Gustav Rasmussen til at informere de fire gamle partier udenom Udenrigspolitisk Nævn. En indberetning fra ambassadør Marvel til udenrigsminister Byrnes den 6. juni 1947 kunne imidlertid tyde på, at Marvel havde advaret Gustav Rasmussen om at orientere via Udenrigspolitisk Nævn.
9. Telegram no. 969, Marvel to SecState, 27/12 1946, Top Secret General Records, box 1, RG 84, NARA
10. Telegram no. 969, Marvel to SecState, 27/12 1946, Top Secret General Records, box 1, RG 84, NARA
11. Telegram no. 969, Marvel to SecState, 27/12 1946, Top Secret General Records, box 1, RG 84, NARA
12. USA havde i foråret 1946 påbegyndt en reduktion af antallet af soldater i Tyskland. Se Anders Midtgaard "Grønlandskortet", AU 2007, s. 44ff om Grønlands politiske betydning i det dansk-amerikanske forhold.
13. Peer H. Hansen "Da Yankee'erne kom til Danmark", Roskilde 2007, s. 385ff
14. Telegram no. 772, Marvel to SecState, 15/11 1947, Greenland, RG 84, NARA & Poul Villaume "Allieret med forbehold", Kbh. 1995, s. 97, note 14
15. Poul Villaume "Allieret med forbehold", s. 94ff
16. Jf. Peer H. Hansen "Da Yankee'erne kom til Danmark". Hvorvidt H.C. Hansens og Hans Hedtofts aktioner var koordinerede er uvist.
17. Thorsten Borring Olesen, "Udenrigsminister i indenrigspolitisk klemme", *Vandkunsten*, Eirene Kbh. 1994, s. 36ff
18. Både H.C. Hansen og Hedtoft havde arbejdet i HIPA og var aktivt involveret i AIC's arbejde. Se Iben Bjørnsson, "Arbejderbevægelsens Informations-Central", KU 2008. Vedr. Stalin og Sovjetunionens udenrigspolitik se Niels Erik Rosenfeldt "The Special World", København 2008.
19. Bent Jensen "Bjørnen og haren", Odense 2000, s. 199f
20. Telegram no. 375, Marvel to SecState, 17/11 1947, Greenland, RG 84, NARA & Poul Villaume "Allieret med forbehold", s. 97f; Iben Bjørnsson, "Arbejderbevægelsens Informations-Central", s. 20ff
21. DUPI "Grønland under den kolde krig", s. 80f; Anders Midtgaard "Grønlandskortet", s. 44ff
22. 1941 Treaty relating to Greenland, Marvel to SecState, 6/6 1947, box 1, Top Secret General Records, RG 84, NARA
23. 1941 Treaty relating to Greenland, Marvel to SecState, 6/6 1947, box 1, Top Secret General Records, RG 84, NARA
24. DUPI "Grønland under den kolde krig", s. 84
25. 1941 Treaty relating to Greenland, Marvel to SecState, 6/6 1947, box 1, Top Secret General Records, RG 84, NARA
26. DUPI "Grønland under den kolde krig", s. 81f. Sydslesvig havde uden tvivl topprioritet for Knud Kristensen; fra amerikanske side ville man imidlertid ikke blande Sydslesvig ind i spillet. Se Anders Midtgaard "Grønlandskortet", s. 44ff
27. 1941 Treaty relating to Greenland, Marvel to SecState, 6/6 1947, box 1, Top Secret General Records, RG 84, NARA
28. Telegram no. 230, SecState to Marvel, 25/4 1947,

- box 1, Top Secret General Records, RG 84, NARA
29. Se også Bo Lidegaard "I Kongens Navn", s. 418ff
30. DUPI "Grønland under den kolde krig", s. 81
31. DUPI "Grønland under den kolde krig", s. 82
32. Bo Lidegaard "I Kongens Navn", s. 401ff
33. Telegram no. 634, Marvel to SecState, 19/9 1947, Top Secret General Records, box 1, RG 84, NARA
34. Telegram no. 634, Marvel to SecState, 19/9 1947, Top Secret General Records, box 1, RG 84, NARA
35. Top Secret Telegram, Marvel to SecState, 19/9 1947, RG 84, Top Secret General Records, 1947-49, NARA
36. Top Secret Telegram, Marvel to SecState, 19/9 1947, RG 84, Top Secret General Records, 1947-49, NARA. Hedtofts udsagn styrker indtrykket fra Sydslesvig-diskussionerne af, at Gustav Rasmussen mens han var udenrigsminister i Knud Kristensens regering var i endog meget nær kontakt med oppositionens leder Hans Hedtoft.
37. 1941 Treaty relating to Greenland, Marvel to SecState, 6/6 1947, box 1, Top Secret General Records, RG 84, NARA
38. DUPI "Grønland under den kolde krig", s. 100 & 101ff

Abstract

Martin Jensen: Hans Hedtoft and the American connection, *Arbejderhistorie* 1/2009, p. 83-92.

In the first formative post-war years Denmark stood at a political crossroads as far as foreign and security policy was concerned. During this period a whole number of prominent

politicians from the opposition were in close contact with American interests in Denmark. It has recently been revealed, among other things, that not only did H.C. Hansen work with the US intelligence service but that the Social Democratic chairman and later prime minister Hans Hedtoft also was in contact with the Americans. At a series of confidential meetings with the American ambassador Josiah Marvel, Hedtoft discussed both domestic and foreign policy matters. This included the question of the US bases in Greenland that had been established as a consequence of the so-called 1941 agreement which the Americans wanted to retain.

The threat from the Danish communists and the problems it was assumed they constituted in relation to the question of Greenland were also discussed. In at least in one case Hedtoft asked the Americans to supply him with material and arguments that could be used in the dispute with the DKP. Furthermore, these meetings attempted to clarify the circumstances under which future Danish foreign and security policy should be formulated. In this context Greenland also played a role because from the Danish side a connection was seen between the US bases in Greenland and a longer lasting American military engagement in Europe.

Martin Jensen